

VABAERAKONNA ETTEPANEKUD VABAÜHENDUSTE TEGEVUSE TOETAMISEKS

(avatud aruteludokument)

Tee meile oma kirjalik ettepanek järgmistel kontaktidel:
Postiaadress: Koidu 23, Tallinn, 10136
E-post: info@vabaerakond.ee
Tel. 56647800

Eesti Vabaerakond

Sisukord

SUUNDUMUSED JA PROBLEEMID.....	3
Kodanikuühiskond, kolmas sektor ja vabaühendused.....	3
I Suur avaliku sektori osakaal	3
II Vähene erasektori osalus	4
III Juhitav demokraatia ja kontrollitud vabaühendused	5
Tabel 1: Vabaühenduste 2015. majandusaasta näitajad (eurodes)	6
Tabel 2: Kolmanda sektori 2015. majandusaasta näitajad (eurodes).....	7
Tabel 3: 2015.a annetajad tulumaksusoodustusega nimekirja kantud ühendustele.....	8
POLIITILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED.....	9
1.Vabaühendused tuleb selgemalt eristada avalikust valitsemisest.....	9
2.Kõik juriidiliste isikute annetused vabaühendustele tulumaksuvabaks.....	11
3.Kõik füüsiliste isikute annetused vabaühendustele tulumaksuvabaks.....	11
4.Füüsiliste isikute tulumaksust 1/20 vabaühendustele.....	12
5.Muudame Maaeluministeriumi kolmanda sektori toetuspõhimõtteid.....	13
6.Muudame kolmanda sektori statistika avalikult tasuta kättesaadavaks.....	14

SUUNDUMUSED JA PROBLEEMID

Kodanikuühiskond, kolmas sektor ja vabauhendused

Vabaerakonna „Demokraatiapakett“ pakub välja lahendusi probleemidele, mis on seotud Eesti demokraatia puuduste ja poliitilise konkurentsi sulgumise, poliitilise korrupsiooni ja kodanike vähese kaasamisega poliitiliste otsuste kujundamisse.

Käesolev „Kodanikuühiskonna pakett“ püüab sama teha ühiskonnaelu korraldusega valdkondades, kuhu avalik valitsemine ei peaks enam otseselt sekkuma. Selleks on kodanike omaalgatuslik koostöö, mida iseloomustavad vabatahtlikkus ja majandusliku omakasu mittetaotlemine. Kitsamalt puudutab see kolmandat, ehk mittetulunduslikku sektorit, mis esindab kodanikuühiskonda ühenduste, liikumiste, võrgustike ja institutsioonidena.

Vabaerakonna hinnangul on Eesti kolmas sektor jõudnud tänaseks stagnatsiooni, kus ollakse vastakuti kolme põhimõttelise laadi ja omavahel seotud probleemiga, mis takistavad vabauhenduste edasist arengut.

I Suur avaliku sektori osakaal

Kui mujal maailmas on kolmas sektor defineeritud läbi valitsusväliste organisatsioonide mõiste (ingl kl *NGO, non-governmental organisation*), siis Eestis on tekkinud olukord, kus just valitsusasutustel ja kohalikel omavalitsustel on ülisuur osalus kolmandas sektoris.

EMTA andmetel ulatus 2015. aastal mittetulundussektori kogutulu 1 604 miljoni euroni, samas kui valitsusväliste mittetulundusühingute ja sihtasutuste kogutulu oli üksnes 456 mln eurot. Vabauhenduste tulud moodustavad seega vaid 28% kogu kolmanda sektori tulust.

Meie kõige rahakamad sihtasutused on mõistagi riiklikud struktuurid, makseagentuurid ja finantsasutused (Tartu Ülikooli Kliinikum, EAS, MES, KIK, Kultuurkapital jms). Enamus maavalitsusi on loonud sihtasutuste baasil turismi-, ettevõtlus-, äri- või arenduskeskused. Ka paljud kohalikud omavalitsused on asutanud sihtasutusi piirkonna haridus-, spordi- või kultuuritegevuse toetamiseks. Omavalitsuste poolt loodavad piirkondlikud ühistranspordikeskused on mittetulundusühingud. Ja meie omavalitsuste liidudki tegutsevad mittetulundusühingutena. Seega on kolmanda sektori organisatsioonidest saanud mugav tööriist avaliku võimu teostamiseks.

Kuid ka meie vabauhendused (ehk ilma avaliku sektori osaluseta organisatsioonid) sõltuvad suuresti just avaliku sektori eelarverahadest. Statistikaameti andmetel moodustasid 2015. aastal vabauhenduste kogutuludest saadud annetused ja toetused 217 mln eurot (ehk 48% kogutulust), tulu ettevõtlusest 153 mln eurot (33%), liikmetelt saadud tasud (sh liikmemaksud) 51 mln eurot (11%) ja muud tulud 36 mln eurot (8%).

Kui aga uurida lähemalt vabaühendustele tehtud kõiki annetusi ja toetusi, siis sellest moodustavad toetused riigieelarvelistelt asutustelt 79 mln eurot (36%), kohalikest omavalitsustelt 29 mln eurot (14%), valitsemissektori fondidelt ja sihtasutustelt 33 mln eurot (15%), residentidest eraisikutelt 25 mln eurot (11%), residentidest juriidilistelt isikutelt 13 mln eurot (6%), mitteresidentidelt 17 mln eurot (8%) ja muud toetused 21 mln eurot (10%).

2015. aastal laekus seega vabaühendustele tehtud kõikidest annetustest ja toetustest 141 mln eurot (ehk 65%) ikkagi valitsemissektorist. Kui siia juurde arvestada asjaolu, et ka suure osa kolmanda sektori kogu ettevõtlustulust moodustavad just laekumised riigile ja omavalitsustele osutatud avalike teenuste eest, võime järeldada, et avaliku sektori osakaal ka vabaühenduste tulubaasi finantseerimisel ulatub suurusjärku 220-230 mln eurot (ehk ca 50%) aastas. Eesti kolmas sektor on seega finantsiliselt maksumaksjate toetustest jätkuvalt liiga sõltuv.

II Vähene erasektori osalus

2015. aastal tegid residentidest füüsilised ja juriidiliste isikud vabaühendustele annetusi niisiis 38 mln eurot, ehk üksnes 18% kõikidest annetustest ja toetustest. Nendest annetustest täpselt 50% on tehtud tulumaksuvabastuse nimekirja kantud vabaühendustele, kuhu tänase hetke seisuga kuulub vaid 2 616 ühendust, ehk 22,7% kõikidest reaalselt tegutsevatest vabaühendustest. Riik maksustab seega vabaühenduste enamusele tehtud eraannetusi ca 4 mln eurose tulumaksuga aastas.

Statistikaameti andmetel teenisid Eesti eraisikud 2015. aastal ca 5,4 miljardit eurot netotulu, kuid annetasid sellest kolmandale sektorile üksnes 25 mln eurot, ehk 0,46%. Eesti ettevõtete puhaskasum oli samal aastal 3,1 miljardit eurot, kuid vabaühendustele annetati vaid 13 mln eurot, ehk 0,43%. Seda on ebamõistlikult vähe, samas ei pane kedagi ka käsukorras annetama.

Erasektoris täidab käibemaks lisandväärtuse maksustamise rolli, kuna ettevõtted saavad sisendkäibemaksu tagasi. EMTA andmetel deklareeris 2015. aastal 7 895 mittetulundusühingut ja sihtasutust ka ettevõtlustulu, kuid neist vaid 1 211 on käibemaksukohustuslased. See tähendab, et 85%-le ettevõtlustulu omavale vabaühendusele rakendub käibemaks sisuliselt kogu majandustegevuse käibe maksustamisena.

Vabaühenduste palgakuludelt – 2015. aastal kokku 133 mln eurot - tasuti ca 15 mln eurot üksikisiku tulumaksu. Vabaühenduste keskmine täistööajale taandatud töötajate arv ulatus 11 911 inimeseni, kellele maksti 693 euro suurust keskmist arvestuslikku brutopalka kuus.

Vabaühenduste finantsiline nõrkus ja neile osaks saav kõrge efektiivne maksukoormus on määranud enamuses selles täistööajaga töötavad palgatöölised palgavaesusesse. Seetõttu maksavad paljud ühingud maksude vältimiseks oma juhtidele, treeneritele, koolitajatele ja muudele töötajatele palga asemel sageli stipendiume või osutavad muid varalisi soodustusi, millega need inimesed minetavad aga riikliku tervise-, pensioni- ja töötuskindlustuse. Kindlasti on siin ka musta raha, kuna puudub motivatsioon makse maksta.

Vastupidiselt vabaühendustele vohavad aga kõrged palgad avaliku sektori poolt asutatud mittetulundusühingutes ja sihtasutustes. See on tingitud paljuski sellest, et kõik avaliku teenistuse palgakorralduse regulatsioonid ei ulatu enam neisse „eraõiguslikesse“ ühingutesse.

III Juhitav demokraatia ja kontrollitud vabaühendused

Poliitilise konkurentsi sulgemisel ja riigi kontrollil kolmanda sektori üle on ühiskonnale samad tagajärjed – poliitilise korrupsiooni vohamine, juhitud demokraatia, kodanike omaalgatuse mahasurumine ning kaugenemine avatud ja kaasava ühiskonna ideaalidest.

Eesti vabaühendustele erasektori annetuste ja toetuste vähenemine soodustamine koos suure avaliku sektori toetuste ning tellitud tööde ja teenuste osakaaluga on viinud vabaühendused valitsemissektorist otsesesse finantssõltuvusse. Eesti vabaühendused on loodud valdavalt „ülevalt alla“, kus avalik sektor omab rahastamisotsustega juhtivat rolli ka nende tegevuse üle.

Valitsussektor korjab vabaühendustele tehtud annetustelt iga aasta ca 4 mln eurot ja vabaühenduste töötajate palgakuludelt ca 15 mln eurot tulumaksu selleks, et riigi ja kohalike omavalitsuste eelarvetest siis poliitiliste toetustena neile ca 140 mln eurot tagasi jagada. Tulemuseks on aga vabaühenduste sõltumatuse, eraisikute omaalgatuse ja eraannetuste vähenemine, sest eraannetamine on liiga kõrge efektiivse maksukoormusega.

Sellise ühiskonnamudeli kaasnähtuseks on vohav poliitiline korrupsioon „katuserahade“ jagamise näol kolmandas sektoris, mille tõttu näiteks meie spordialaliite juhivadki valdavalt vaid poliitikute rahajagajad, mitte aga asjatundlikud spordivaldkonna entusiastid. Poliitiliste katuserahade eest on paljusid vabaühenduste liidreid survestatud kandideerima valimistel ka võimuerakondade nimekirjades.

Vabaerakonna käesolevas dokumendis esitletud ettepanekud on ajendatud soovist vabastada vabaühendused poliitikute teenimisest. Otsime seega erinevaid lahendusi, kuidas vabaühenduste poliitilist ja finantsilist sõltuvust avaliku sektori eelarvetest leevendada ning kodanike enda initsiatiivi ja erasektori osakaalu kolmanda sektori finantseerimisel suurendada.

Vabaühendustele maksutulude suunamisel, aga ka eraannetuste stimuleerimisel tuleb anda suurem roll kodanikele endile, et ühiskonnas saaks tugevneda „alt-ülesse“ printsiibil tekkiv omaalgatuslik ning avalikest vahenditest ja poliitilisest sekkumisest oluliselt sõltumatum kodanikuühiskond. Tuleb avada rohkem võimalusi kodanike huvi- ja vajadustepõhisele ühistegevusele poliitikute poolt manipuleeritava vabakonna arvel.

Teeme seega vabaühendused valitsussektori sõltuvusest ja poliitilisest korrupsioonist vabaks!

	Korteri-, garaaži- ja aiandusühistud	Kolmas sektor			
		Erakonnad	Mittetulundus- ühingud ja sihtasutused	KOKKU	Osatähtsus
Registreeritud üksuste arv ¹	11 134	14	21 201	21 215	
Tegutsevate üksuste arv ²	11 131	14	12 390	12 404	
TULUD					
Liikmetelt saadud tasud kokku	160 823 965	299 060	50 917 037	51 216 097	11,2%
Saadud annetused ja toetused	1 342 805	6 939 169	209 943 119	216 882 288	47,5%
..riigieelarvelistelt asutustelt	530 256	5 091 133	73 693 659	78 784 792	17,3%
..kohalikelt omavalitsustelt	513 456	1 800	29 388 702	29 390 502	6,4%
..riigisektori fondidelt ja sihtasutustelt	0	0	32 772 070	32 772 070	7,2%
..residendist eraisikutelt	179 605	1 194 315	23 613 169	24 807 484	5,4%
..residendist juriidilistelt isikutelt	0	494 324	12 715 634	13 209 958	2,9%
..mitteresidentidelt	0	0	17 125 716	17 125 716	3,8%
..muud toetused	119 488	157 597	20 634 169	20 791 766	4,6%
Netotulu finantsinvesteeringutelt	1 084 297	0	1 228 445	1 228 445	0,3%
Tulu ettevõtlusest kokku	2 563 251	17 171	152 702 007	152 719 178	33,5%
Muud tulud kokku	6 494 707	51 657	34 351 666	34 403 323	7,5%
TULUD KOKKU	172 309 025	7 307 057	449 142 274	456 449 331	100,0%
Täistööajale taandatud töötajate arv ³	7 601	92	11 819	11 911	
KULUD					
Tööjõukulud	36 601 983	1 565 694	131 037 268	132 602 962	30,3%
..palk	27 366 723	1 169 434	97 878 765	99 048 199	22,7%
..sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaks	9 235 259	396 260	33 158 504	33 554 764	7,7%
Majanduskulud kokku	121 437 439	6 670 117	220 536 498	227 206 615	52,0%
Põhivara kulum ja väärtuse langus	949 653	14 330	18 692 700	18 707 030	4,3%
Jagatud annetused ja toetused	0	84 950	23 594 055	23 679 005	5,4%
Muud kulud	6 348 561	37 438	34 806 670	34 844 108	8,0%
KULUD KOKKU	165 337 636	8 372 529	428 667 191	437 039 720	100,0%
PÕHITEGEVUSE TULEM	6 971 389	-1 065 472	20 475 083	19 409 611	
Finantstulud ja -kulud kokku	-5 532 385	-5 761	-1 648 951	-1 654 712	
ARUANDEAASTA TULEM	1 439 004	-1 071 233	18 826 132	17 754 899	

Tabel 1: Vabaühenduste 2015. majandusaasta näitajad (eurodes)

Allikas:

Eesti Statistikaamet, 01.06.2017.a seisuga, andmed on koostatud statistikatöö 20001 "Kasumitaotluseta organisatsioonide majandusnäitajad" raames. Statistikaametil on kasutusel majandusüksuste statistiline andmebaas, mis on statistikatööde aluseks. Andmebaasi aktualiseeritakse erinevatest admin. allikatest, sh maksuamet, äriregister.

Märkused:

¹ Äriregistri andmed 31.12.2015.a seisuga.

² Statistikaamet on lähtunud tegutsevate MTÜ-de ja SA-de arvu määramisel samadest reeglitest nagu ettevõtete puhul, st tegutsevaks on üksused, millel on kas tulu või kulu.

³ Tegu on „Töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale“ mõistega, mis on pärit kasumit mittetaotleva raamatupidamiskohustuslase raamatupidamise aastaaruande vormilt.

Tabel 2: Kolmanda sektori 2015. majandusaasta näitajad (eurodes)

	Erakonnad	Mittetulund	Usulised	Sihtasutused	Kokku					
	usühingud ¹	ühendused	²	jur. isikuid	eurodes	jur. isikuid	eurodes	jur. isikuid	eurodes	jur. isikuid
<i>Registreeritud ühendused</i>	11		27 229		161		666		28 067	
TULUD										
Tulem kokku	11	7 676 097	19 934	615 872 475	121	16 630 491	526	1 135 912 833	20 592	1 776 091 896
.. sh tulu ettevõtlusest	-	-	7 501	115 708 983	45	3 551 693	349	572 526 636	7 895	691 787 312
.. sh annetused ja toetused kokku	10	7 362 992	6 054	261 616 245	100	11 474 162	390	515 702 246	6 554	796 155 645
.. sh saadud liikmemaksude summa	8	262 484	13 742	201 134 930	35	395 189	16	826 498	13 801	202 619 101
KULUD										
Mitmesugused tegevuskulud	9	6 819 238	18 154	187 731 968	114	3 739 580	491	245 105 421	18 768	443 396 207
Palgakulud	7	1 175 269	7 624	93 927 179	59	1 050 925	348	161 697 421	8 038	257 850 794
Tasutud sotsiaalmaksed	7	398 246	7 837	34 538 870	59	993 430	357	53 782 136	8 260	89 712 682
<i>Töötajate arv, kes said sots.maksuga maksust. väljamakseid</i>	214		40 270		803		32 952		74 239	
Põhivara kulum	4	14 330	3 277	15 199 068	55	1 160 861	264	46 264 994	3 600	62 639 253
Erisoodustuste summa	-	-	312	524 290	9	9 114	156	1 787 267	477	2 320 671
Käibemaksuk	-		970		19		222		1 211	

ohustuslaste arv										
------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Allikas: EMTA 17.07.2017.a, tegu on koondandmetega 2015. majandusaasta aruannetest.

Märkused: ¹ Mittetulundusühingute statistikas sisalduvad ka korteriühistud.

² Andmed sisaldavad ka riiklike sihtasutuste statistikat.

"-" andmed puuduvad või neid pole EMTA-le esitatud.

Tabel 3: 2015.a annetajad tulumaksusoodustusega nimekirja kantud ühendustele

	Annetajate arv	Annetused, eurodes
Residentidest füüsilised isikud	64 133	9 126 531
Residentidest juriidilised isikud	2 632	9 330 242
.. sh kohalikud omavalitsused	129	1 525 460
Mitteresidentidest FI-d ja JI-d + muud isikud	514	219 199
KOKKU:	67 279	18 675 972

Allikas: EMTA, 17.07.2017.a, tegu on INF4 deklaratsioonidest pärit koondandmetega tulumaksusoodustusega nimekirjas olevatele ühingutele.

POLIITILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSED

1. Seadustame riigiasutusele ja kohalikule omavalitsustele kohustuse määratleda nende poolt registris asutatud mittetulundusühing „MTÜ“ asemel „RMTÜ“-na ja sihtasutus „SA“ asemel „RSA“-na, kus tähis „R“ tähistab sõna „riiklik“. Alternatiivselt võib kaaluda ka tähist „V“, mis tähistab sõna „valitsusasutus“.
2. Muudame kõik residentidest juriidiliste isikute annetused ja kingitused enamuse vabaühendustele tulumaksuvabaks.
3. Muudame kõik residentidest füüsiliste isikute annetused ja kingitused enamuse vabaühendustele tulumaksuvabaks.
4. Anname igale kodanikule õiguse suunata kuni 1% (st 1/20) tasutud tulumaksust kodaniku enda poolt valitud vabaühendustele.
5. Asendame Maaeluministeriumi haldusalas olemasoleva poliitilisel juhtimisel põhineva põllumajandussektori esindus- ja erialaorganisatsioonide sihtotstarbelise toetussüsteemi turuprintsiibil ja fondiosakutel põhineva toetusskeemiga.
6. Muudame kolmanda sektori poolt Äriregistrile ning Maksu- ja Tolliametile esitatavad koondandmed Statistikaameti andmebaasides avalikult ja tasuta kasutatavaks.

1. Vabaühendused tuleb selgemalt eristada avalikust valitsemisest

Kodanikuühiskond toetub kodanike omaalgatuslikule koostööle, mida iseloomustavad vabatahtlikkus ja majandusliku omakasu mittetaotlemine.

Kolmas, ehk mittetulunduslik sektor esindab kodanikuühiskonda ühenduste, võrgustike, liikumiste ja institutsioonidena, mis tegutsevad Eestis järgmiste juriidiliste vormidena:

- 1) **mittetulundusühingud** mittetulundusühingute seaduse alusel;
- 2) **usulised ühingud** mittetulundusühingute seaduse ning kirikute ja koguduste seaduse alusel;
- 3) **sihtasutused** sihtasutuste seaduse alusel;
- 4) **erakonnad** erakonnaseaduse alusel;
- 5) **korteriühistud** korteriühistuseaduse alusel;
- 6) **seltsingud** võlaõigusseaduses sätestatud seltsingulepingu alusel.

2015. aastal oli registrisse kantud 20 237 mittetulundusühingut, 807 sihtasutust, 11 134 korteriühistut ja 14 erakonda. Maksu- ja Tolliameti andmetel oli samal ajal realselt tegutsevaid mittetulundusühinguid ja sihtasutusi siiski vaid 11 540 (57%). Sealjuures oli MTÜ-des kokku osalise või täistööajaga palgasaajaid 17 924 inimest ja SA-des lisaks palgatuludele stipendiumite, toetuste, preemiate vms saajaid 21 370 inimest. Vabaühendustega on igapäevaselt seotud siiski vähem kui 2% aktiivsest tööjõust.

Mittetulundusühingute ja sihtasutuste moodustamise alusprintsipiiks on kodanike vabatahtlik eraõiguslik algatus, kuid nende tegevusprintsipiideks on avalike ülesannete täitmine või ühishuvide teostamine ja kasumi mittetaotlemine.

Kodanike ühishuvide teostamine realiseerub paljudes küsimustes ka **sotsiaal-majandusliku ühistegevuse, ehk tulundusühistute** kaudu. Tulundusühistuid eristab kolmandast sektorist ennekõike see, et tegu on äriühingutega, mis on suunatud oma liikmete huvide teenindamisele. Eestis tegutseb see sektor järgmiste juriidiliste vormidena:

- 1) **tulundusühistud** tulundusühistuseaduse alusel;
- 2) **hoiu-laenuühistud** hoiu-laenuühistu seaduse alusel;
- 3) **hooneühistud** hooneühistuseaduse alusel.

Mujal maailmas tegutsevad korteriühistud valdavalt just tulundusühistute, ehk kooperatiividena. Seetõttu käsitleb ka Vabaerakond korteriühistuid väljaspool kolmandat sektorit.

Kolmas sektor ise jagab oma tegevust omakorda kaheks. Ühelt poolt on tegu valdkonniti spetsialiseerunud mittetulundussektoriga, milles alalised palgatöötajad tegelevad kas **avalike teenuste osutamise** (turvakodud, päästeühingud, toidupangad jms) või **ühishuvi esindamise ja eestkostega** (ettevõtlus- ja erialaorganisatsioonid).

Teiselt poolt koondab see sektor endasse kõik muu **kodanike vabatahtliku ühistegevuse** alates haridus-, kultuuri- või spordiala seltsitegevusest, lõpetades pärandi või annetuste ümberjagamisega ühishuvi ja kasumi mittetaotlemise eesmärkidel.

Vabaühendusteks, ehk vabakonnaks nimetatakse omakorda seda osa kolmandast sektorist, mis on valitsusasutuste väline, ehk milles riik või omavalitsused ei ole osalised.

Meie kõige rahakamad sihtasutused on riiklikud makseagentuurid ja finantsasutused (Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Kultuurkapital, Maaelu Edendamise Sihtasutus jms). Enamus maavalitsusi on loonud sihtasutuste baasil turismi-, ettevõtlus-, äri- või arenduskeskuseid. Ka paljud kohalikud omavalitsused on asutanud sihtasutusi piirkonna haridus, spordi- või kultuuritegevuse toetamiseks. Omavalitsuste poolt loodavad piirkondlikud ühistranspordikeskused on aga mittetulundusühingud. Ja meie omavalitsuste liidudki tegutsevad mittetulundusühingutena. Seega on kolmanda sektori organisatsioonidest saanud mugav tööriist avaliku võimu teostamiseks.

Vabaerakond peab vajalikuks selgemalt eristada riigi või kohaliku omavalitsuse osalusega mittetulundusühinguid ja sihtasutusi vabaühendustest, et rakendada viimastele allpool kirjeldatud soodsamat maksupoliitikat.

Samuti ei käsitle Vabaerakond korteriühistuid vabaühendustena, vaid peab neid klassikalisteks tulundusühistuteks, mis on suunatud oma liikmete vajaduste teenindamisele. Seetõttu peame me võimalusel mõistlikuks korteriühistute, nagu ka kõikide teiste tulundusühistu vormide korraldamist vaid ühe tulundusühistu raamseadusega.

2. Kõik juriidiliste isikute annetused vabaühendustele tulumaksuvabaks

Statistikaameti andmetel annetasid 2015. aastal residendist juriidilised isikud vabaühendustele kokku 13,2 mln eurot, mis moodustas vaid 6,1% kõikidest annetustest ja toetustest. Sellest rohkem kui 70% annetusi tehti tulumaksusoodustusega nimekirja kantud vabaühendustele. 2017. aasta alguses kuulus registrisse 21 215 vabaühendust, kelledest reaalselt tegutseb 12 404 ühendust. Tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirja kuulub hetkel aga 2 616 ühendust, ehk vaid 21,1% reaalselt tegutsevatest vabaühendustest.

Eesti tulumaksuseaduse üldreegliks on, et juriidilised isikud peavad tasuma kingitustelt ja annetustelt vabaühendustele 20%-list tulumaksu. Sama kord kehtib ka mitteresidendist juriidilistele isikutele. Erandina on juriidilised isikud vabastatud tulumaksu maksmisest, kui kingitused või annetused tehakse tulumaksusoodustuse nimekirja kuuluvatele mittetulundusühingutele, sihtasutustele või usulistele ühendustele.

Nendest arvudest saame järeldada, et erasektor ei soovi eriti panustada vabaühenduste tegevusse, eriti veel siis, kui neid annetusi ja kingitusi ka maksustada tulumaksuga. Et seda maksukohustust vältida, on üks osa juriidiliste isikute annetusi teostatud käibemaksukohustuslastest vabaühendustelt fiktiivsete teenuste (reklaam, kampaaniad, trükised, meelelahutusteenus vms) soetamisena. Ilmselt liigub ka mingi osa toetusi väljaspool ametlikku majandusarvestust. Kuid üldisem probleem on siiski erasektori väike osalus vabaühenduste finantseerimisel, mida takistab annetustele rakendatav kõrge maksukoormus.

Vabaerakonna poliitiline eesmärk on vabaühenduste tegevuse finantseerimisel erasektori, sh juriidiliste isikute, annetuste osakaalu oluline suurendamine maksusoodustustega.

Hetkel kehtivad juriidiliste isikute poolt vabaühendustele tehtud annetustele olulised kitsendused. Tulumaksuvabad on annetused ja kingitused üksnes (1) kuni 3% ulatuses aasta palgafondist; või (2) kuni 10% viimase majandusaasta kasumist. Kui juriidilise isiku annetused või kingitused neid piirmäärasid ületavad, maksustatakse piirmäärasid ületav osa 20/80 määrase tulumaksuga. Loobume seega taolistest piirangutest.

Teine probleem on seotud tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirja pääsemise mõnede kriteeriumitega: (1) ühing peab tegutsema avalikes huvides; või (2) ühing peab tegutsema heategevuslikult, pakkudes kaupa, teenuseid või muud hüve peamiselt tasuta. Leevendame seega oluliselt ka neid tingimusi käsitledes näiteks kodanike eraalgatuslikku ühishuvi sarnaselt avaliku huviga.

Milline on nende maksusoodustuste mõju riigieelarve laekumistele? 2015. aasta andmete alusel jääks riigieelarvesse laekumata suurusjärgus 1 mln eurot. Milline on positiivne mõju? Me eeldame, et juriidiliste isikute annetused vabaühendustele võiksid kasvada seniselt tasemelt 13,2 mln eurot lähema 4-5 aasta jooksul vähemalt 4-5 korda.

3. Kõik füüsiliste isikute annetused vabaühendustele tulumaksuvabaks

Statistikaameti andmetel annetasid 2015. aastal residendist eraisikud vabaühendustele kokku 24,8 mln eurot, mis moodustab vaid 11,4% kõikidest toetustest ja annetustest. Sedagi on selgelt liiga vähe.

Vabaerakonna poliitiline eesmärk on vabaühenduste tegevuse finantseerimisel erasektori, sh füüsiliste isikute, annetuste osakaalu maksusoodustustega oluline suurendamine.

Residendist füüsiliste isikute annetused ja kingitused on tulumaksuvabad üksnes maksusoodustuse nimekirja kantud vabaühendustele, kuid sedagi ühe olulise piiranguga. Nimelt ei tohi tulumaksuvabalt annetada rohkem kui 5% residendist füüsilise isiku maksustamisperioodi tulust, millest on eelnevalt maha arvatud tööõnnetus- või kutsehaigushüvitis, eluasemelaenu intressid ja koolituskulud. Muudel juhtudel tuleb residendist eraisikul tasuda annetamisel 20%-list tulumaksu. 2015. aastal tasusid eraisikud annetustelt vabaühendustele suurusjärgus 2 mln eurot tulumaksu.

Vabaerakonna hinnangul tuleb tulumaksusoodustusega vabaühenduste nimekirja oluliselt laiendada, et eraisikutele rakenduks tulumaksuvabastus enamuse vabaühendustele annetades. Samuti tuleb mistahes suuruses eraisikute annetamine, kinkimine või pärandamine tulumaksusoodustusega nimekirja kantud vabaühendusele vabastada tulumaksust.

4. Füüsiliste isikute tulumaksust 1/20 vabaühendustele

2015. aastal toetati riigieelarvest vabaühendusi 78,8 mln euroga. Kohalike omavalitsuste eelarvetest toetati vabaühendusi 29,4 mln euroga. Täiendavalt said vabaühendused valitsussektori fondidelt ja sihtasutustelt toetusi 32,8 mln eurot. Kokku ulatusid maksumaksjate otsesed toetused vabaühendustele 141,0 mln euroni, mis moodustab koguni 65% kõikidest vabaühendustele tehtud annetustest ja toetustest.

Vabaühenduste ettevõtlusalasene tulu ulatus 2015. aastal 152,7 mln euroni. Meie hinnangul moodustab ka siinkohal vähemalt 1/2 kolmanda sektori tulust just tasu riigile ja kohalikele omavalitsustele osutatud avalike teenuste eest. Seega ulatub maksumaksjate vahendite osakaal vabaühenduste 449,1 mln eurosest tulubaasis kokku 220-230 mln euroni (50%-ni) aastas.

Sellega on Eesti vabaühendused tugevasti sõltuvad parlamendi- ning kohalike omavalitsuste poliitikute ja rahajagajatest, mis on loonud ulatusliku pinnase „katuserahade“ jagamisele ja poliitilise korrupsiooni vohamisele. Selle ilmeks tõestuseks on näiteks see, et enamuse spordialaliite on valinud enda juhtideks just rahajagamisele lähedalseisvaid poliitikuid, mitte aga selles valdkonnas tunnustatud spetsialiste.

Vabaerakonna eesmärk on vabastada vabaühendused poliitilisest rahajagamisest. Poliitikute poolt „ülevalt alla“ rahajagamist peaks asendama kodanike endi poolt suunatud „alt ülesse“ rahajamine. Selleks tuleb kodanikele anda valikuvabadus suunata ise 1% tulumaksuga maksustatavast tulust ehk 1/20 oma riigieelarvesse laekuvast tulumaksust otse nende endi poolt valitud vabaühendustele. See sunnib ka vabaühendusi pöörama oma näo rohkem kodanike, kui poliitikute poole.

Kui arvestada, et 2017. aastal on kavandatud 20%-lise tulumaksu laekumine riigieelarvesse 340,7 mln eurot ja kohalike omavalitsuste eelarvetesse 952,0 mln eurot, siis 1/20 sellest moodustab 64,6 mln eurot. Tulumaks 1/20 osa suunamine vabaühendustele peab tulema riigieelarvesse laekuva osa, mitte KOV eelarvetesse laekuva osa arvelt.

5. Muudame Maaeluministeriumi kolmanda sektori toetuspõhimõtteid

Maaeluministerium jagab põllumajandussektori esindus- ja erialaorganisatsioonidele iga aasta 2-3 mln eurot sihtotstarbelisi toetusi. Näiteks 2016. aastal eraldati selleks 2,39 mln eurot ja 2017. aastal 2,27 mln eurot. Peidetult leiab ministeriumi eelarveridadelt veel täiendavaidki rahaeraldusi sellele sektorile.

Nende toetuste sihtotstarve on sageli fiktiivne ja otsitud ning ei kattu organisatsioonide huvidega, ministeriumil avaneb sellega võimalus kontrollida organisatsioonide tegevusi ja agendat, toetuse saajad on aga alatihti seotud sundkuludega, et täita toetuse saamise kriteeriume. Kõigele lisaks on tegu ka sektorile osutatud varjatud riigiabiga, mis siiani kusagil ei kajastu.

Nendest vahenditest on saanud poliitilise korrupsiooni tööriist. Näiteks IRL-i ridadest põllumajandusminister kinnistas nende vahenditega iseendaga seotud spordiliidu iga-aastase toetuse, sotsiaaldemokraadist põllumajandusminister toetas oma valimisringkonna ja kodumaakonna omavalitsuste liidu kaudu puidutöökeskust ning Keskerakonna minister eraldas raha oma koduvallale, kus ta eelnevalt pidas pikalt omavalitsusjuhi ametit. Selle arvelt on aga jäetud rahastamata organisatsioonid, kel on põhiline vastutus põllumajandussektori hea toimimise ees.

Sellise toetusüsteemi tulemuseks on Maaeluministeriumi poolt juhitud ja kontrollitud „ülevalt alla“ printsiibil eriala- ja esindusorganisatsioonid, kes ei pea tõestama oma vajadust mitte põllumajandustootjatele, vaid ministeriumi poliitilisele juhtkonnale. Tänapäevaste põllumajandusorganisatsioonide rahastamisel ulatub liikmete omaosalus (liikmemaksud) keskmiselt 5%-ni organisatsioonide rahastamisest, mis on tõestuseks, et need organisatsioonid on oma liikmete vajaduste ja huvidega väheseotud.

Vabaerakond on seisukohal, et taolised toetused tuleb vabastada poliitilistest otsustest ja organisatsioonid peavad saama vabalt pöörata oma näod oma liikmete poole nende vajaduste ja huvide rahuldamiseks. Eesti põllumajandussektoris on kokku ca 16 500 isikut, kes saavad põllumajandussaaduste müügist tulu, ja ca 6000 FIE-t ja juriidilist isikut, kellede põhisissetulek tekib põllumajandustootmisest.

Vabaerakond kavatseb seega tutvustada PRIA administreerimisel tänase organisatsioonide rahastamissüsteemi asemel fondi- ja toetusosakutepõhist sektori rahastamist. Selle süsteemi alusel eraldab riik kõikide põllumajandussektori eriala- ja esindusorganisatsioonide toetusfondi ühe kindla summa, näiteks 2 mln eurot aastas. Sellesse fondi tuleb põllumajandustootjatel anda ka omaosalus toetusosakute soetamisega (nt 200 eurot iga tootja kohta aastas), kus iga tootja märgib siis ära, millistele organisatsioonidele ta selle raha soovib eraldada. Riiklik toetus jaotatakse seejärel ära proportsionaalselt selles toetusskeemis erinevate organisatsioonide kasuks märgitud toetusosakute kaudu. Kui selle skeemiga liituks näiteks 5000 tootjat, õnnestuks selle toetusskeemiga sektorisse tuua ka kuni 1 mln eurot erasektori vahendeid. Registreerime selle toetuse vähese tähtsusega riigiabina ja lõpetame ministeriumi eelarveridadelt poliitilised rahaeraldised.

6. Muudame kolmanda sektori statistika avalikult tasuta kättesaadavaks

Kehtiva
olukorra
kirjeldus ja
probleemid

Tänane olukord on selline, et Statistikaamet, Maksu- ja Tolliamet ning Äriregister koguvad küll üksjagu andmeid Eesti kolmanda sektori kohta, kuid need ei kajastu Statistikaameti üheski andmebaasis ega ole seega avalikult, sh poliitikate väljakujundamiseks, kasutatavad.

Poliitilised
eesmärgid

Tuleb luua Statistikaameti alluvusse andmebaas, mis kajastaks kõiki kolmanda sektori poolt riigile juba esitatavaid andmeid. Eeskätt puudutab see Äriregistrile ning Maksu- ja Tolliametile esitatavate finantsandmete riskasutamist. Kolmanda sektori täiendav koormamine lisaandmete esitamisega (sh Statistikaametile) ei ole aga otstarbekas.